

2/5m

(นางปรีทกมล ถนอมศักดิ์ชัย)

ผอ.สพต.

WORK
SMART &
SMILE

การผลิตสารคดีเพื่อโน้มน้าวใจกลุ่มเป้าหมาย

“Regional Workshop on Documentary Production: Convincing Audience”

- จากการฝึกอบรมออนไลน์ของ AIBD วันที่ ๑๗ - ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๔



Syed Zulkifli Syed Masir ที่ปรึกษาด้านการสื่อสาร (Communication Consultant) เริ่มต้นชีวิตการทำงานในวงการโฆษณาในปี ๑๙๘๐ กับหลากหลายบริษัทข้ามชาติ กระทั่งในปี ๑๙๙๙ เข้าได้ร่วมกับโครงการ Petronas Passage ที่ีเบตในฐานะนักเขียนและช่างภาพ

ผลงานสารคดีเรื่อง One World ของเขาได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลภาพยนตร์สารคดียอดเยี่ยมในเทศกาลภาพยนตร์มาเลเซีย และภาพยนตร์เรื่อง Hijabsta Ballet 2017 ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลกำกับภาพยอดเยี่ยมในเทศกาลภาพยนตร์มาเลเซียและติด ๑ ใน ๑๐ อันดับภาพยนตร์ท้องถิ่นยอดเยี่ยมโดย kakimuvee.net

ปัจจุบัน Zulkifli ยังคงเขียนบทและกำกับสารคดีให้กับหลากหลายที่ และเป็นอาจารย์ นักเขียนวิทยากรด้านโฆษณา การเล่าเรื่อง และการเขียนสารคดี

Zulkifli กล่าวถึงพื้นฐานและเป้าหมายของสารคดีว่า เป็นการนำเอาเรื่องราวที่ใหญ่มาย่อให้เล็กลงและเข้าใจง่าย ซึ่งจะแตกต่างจากรูปแบบอื่น ๆ ที่เป็นการนำเรื่องเล็กมาขยายอธิบายความ เรื่องที่ดีจะให้คนฟังสามารถประยุกต์ให้เข้าใจบริบทในสารคดีนั้นและนำมาพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของคนดู สารคดีเป็นตัวแทนของความสนใจของผู้อื่น เป็นการนำเสนอความจริงในมุมมองของคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งบางครั้งอาจไม่ตรงกับคนอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ ซึ่งสิ่งที่สารคดีจะต้องมีคือต้องสามารถโน้มน้าวใจคนดูให้เชื่อในสิ่งที่นำเสนอได้

ด้านมุมมองการเล่าเรื่อง (Point of View) ของสารคดี ควรเลือกประเด็นใดประเด็นหนึ่งของเรื่องนั้นเพียงประเด็นเดียว ซึ่งต้องเข้าใจง่าย และมีความเฉพาะเจาะจง

Zulkifli กล่าวว่า ผู้สร้างจำเป็นต้องนิยามกลุ่มผู้ชมที่ยากที่สุด (Most Difficult Audience) ว่าเป็นคนกลุ่มใด โดยกลุ่มผู้ชมที่ยากที่สุดนี้หมายถึงคนที่ไม่เชื่อในเรื่องที่ผู้สร้างจะเล่า มักเป็นฝ่ายตรงข้าม เช่น หากพูดถึงเรื่องที่ตรงข้ามกับความเชื่อทางศาสนา กลุ่มผู้ชมที่ยากที่สุดอาจเป็นผู้ที่มีความศรัทธา โดยขึ้นอยู่กับผู้สร้างว่าจะเลือกกลุ่มใด และออกแบบการเล่าเรื่องให้สื่อสารไปยังคนกลุ่มนั้น ซึ่งสามารถแยกได้เป็น ๓ แบบ คือ

๑. I speak about them to you คือ ผู้สร้างเป็นตัวแทนในการเล่าเรื่องให้ผู้ชม

๒. It speaks about them or it to us คือ สิ่งนั้นเป็นตัวแทนของเรื่องกำลังเล่าเรื่องให้ผู้สร้างฟัง

๓. I or...

ให้ผู้ชม

๓. I or we speak about us to you คือ ผู้สร้างและสิ่งนั้นเป็นตัวแทนของตนเองเล่าเรื่องตัวเอง

โดยแบบที่ ๓ จะเป็นรูปแบบที่น่าเชื่อถือที่สุด

หลัก 3Cs ที่จะทำให้คนดูเชื่อประกอบด้วย

๑. Credible คือ มีความน่าเชื่อถือ
๒. Convincing คือ มีการโน้มน้าวใจ
๓. Compelling คือ มีความน่าสนใจ

รูปแบบของสารคดี (Mode of delivery) แบ่งออกเป็น ๖ แบบ คือ

๑. Expository คือ การบอกกับผู้ชมตรงๆ เน้นเสียงบรรยาย
๒. Observational คือ แบบที่ผู้สร้างบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในฐานะผู้เฝ้ามอง โดยไม่แทรกแซง
๓. Participatory คือ ผู้สร้างจะปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์
๔. Reflexive รูปแบบนี้จะตั้งคำถามกับนิยามของสารคดี
๕. Poetic คือ ผู้สร้างรวบรวมวัตถุเจตนาผสมผสานจนเกิดสุนทรียะ เน้นอารมณ์
๖. Performative คือ เรื่องถูกเล่าโดยเจ้าของเรื่องเป็นผู้เล่าเองจากประสบการณ์ของตนเอง

ในการสร้างสรรค์สารคดี อีกองค์ประกอบของสารคดีที่สำคัญคือ การนามนัย (Metonymy) หรือใช้คำพ้องความหมาย และการอุปมา (Metaphor) โดยใช้ภาพสื่อความหมาย ซึ่ง ๒ สิ่งนี้จะช่วยให้ผู้ชมมีอารมณ์ร่วมกับสิ่งที่ผู้สร้างสารคดีต้องการสื่อสารมากยิ่งขึ้น โดย Zulkifli ยกตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง My Octopus Teacher ซึ่งเป็นการใช้การอุปมาเล่าการดำรงชีวิตของปลาหมึกกับชีวิตของผู้เล่า

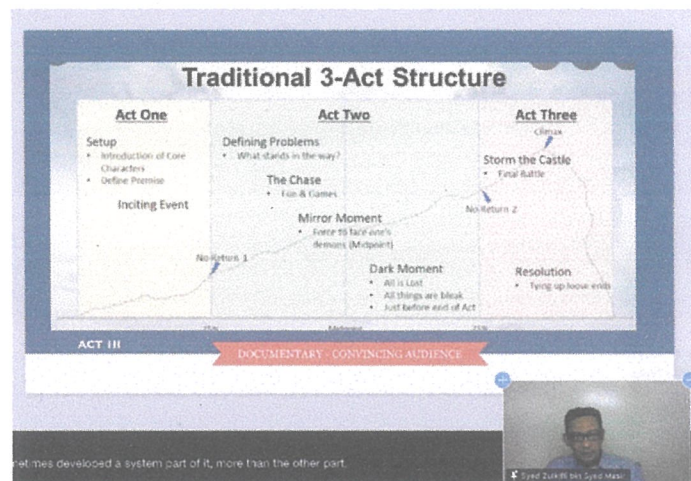
Zulkifli แบ่งลำดับการเล่าเรื่องแบบโครงเรื่อง ๓ องค์ (3 Act Structure) ดังนี้

องค์ที่ ๑ คือ การปูพื้น โดยเป็นการแนะนำเรื่องราวพื้นฐานต่างๆ ของตัวละครหรือเรื่องที่ต้องการจะเล่า
องค์ที่ ๒ คือ การเผชิญหน้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระทำต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาในเรื่องนั้น ๆ

อันนำไปสู่จุดพลิกผันในองค์ที่ ๓

องค์ที่ ๓ คือ การแก้ไขปัญา ซึ่งจะพูดถึงวิกฤตของเรื่องและการกระทำที่เกี่ยวข้อง และพยายาม

ที่จะสรุปเรื่อง



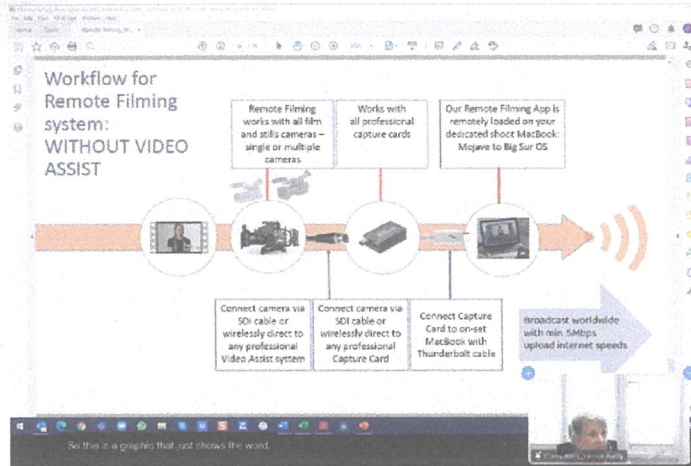
การถ่ายทำระยะไกล (Remote Filming) โดย Yanina Barry

ด้วยสถานการณ์โควิด ๑๙ ในปัจจุบันส่งผลให้การเดินทางไปถ่ายทำสารคดีในประเทศต่าง ๆ ไม่ได้สามารถทำได้ดังเดิม การถ่ายทำระยะไกลจึงเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น โดยผู้กำกับอาจกำกับจากสถานที่หนึ่งผ่านการรับชมมอนิเตอร์โดยมีช่างภาพและเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นจำนวนหนึ่งอยู่ ณ สถานที่ถ่ายทำ แล้วสตรีมมิ่งผ่านโปรแกรมเฉพาะเพื่อให้ผู้กำกับรับชม และสามารถสื่อสารกับทีมงานเพื่อให้ได้ภาพที่ต้องการ

ประโยชน์...

ประโยชน์ของการถ่ายทำทางไกล

๑. ลดค่าใช้จ่าย เนื่องจากใช้ทีมงานที่มีขนาดเล็กลง และลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง
๒. ลดเวลา สะดวกในการจัดตารางเวลา การถ่ายทำ การให้สัมภาษณ์ โดยเฉพาะกับดาราผู้มีชื่อเสียง นักการเมือง ซึ่งมีตารางเวลาที่จำกัด
๓. ลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากขนาดของทีมงานลดลง



โปรแกรมต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยในการถ่ายทำทางไกล เช่น Qtake Cloud, Zoom, Microsoft Teams, Google meets, Cisco, Teradek Cube, Remote Filming โดย Barry กล่าวว่า Remote Filmingได้รับความนิยมมากที่สุดในการนำมาใช้เพื่อสตรีมภาพในการถ่ายทำ เนื่องจากเป็นโปรแกรมที่ถูกพัฒนาเพื่อการถ่ายทำภาพยนตร์โดยเฉพาะ จึงทำให้มีเครื่องมือที่นักทำหนังต้องการอย่างครบถ้วน โดยมีหลักการทำงานคือ ใช้กล้องต่อกับโน้ตบุคว่าอุปกรณ์จากนั้นเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตแล้วสตรีมภาพผ่านโปรแกรมเพื่อให้ผู้กำกับและทีมงานรับชมจากที่ใดก็ได้

สารคดีในสไตล์ภาพยนตร์ โดย Xiaowai Xiao จาก CGTN

Xiaowai Xiao มีประสบการณ์ด้านสารคดีกว่า ๒๐ ปี โดยสารคดีของเธอได้รับรางวัลมากมาย Xiaowai กล่าวว่า สไลด์การถ่ายทำและตัดต่อสารคดีในแบบของภาพยนตร์นั้นจะอิงจากเรื่องราวมากกว่าการเขียนสคริปต์ ซึ่งผู้สร้างจะต้องเข้าใจสิ่งที่ผู้ชมต้องการ สารคดีของ Xiaowai ไม่เน้นการพากย์เสียง เนื่องจากรบกวนผู้ชม และมักผูกโยงกับโฆษณาชวนเชื่อ นอกจากนี้การให้ภาพเล่าเรื่องยังช่วยดึงดูดอารมณ์ผู้ชมได้ดีกว่า Xiaowai ยกตัวอย่างสำนวนจีนที่ว่า “ฝนตกลงมารดน้ำต้นไม้โดยไม่ต้องส่งเสียง” หมายถึง การใช้ภาพสื่อความหมายที่ไม่มีภาษาใดสามารถอธิบายได้ และย้ำว่าเสียงเล็กๆ ของผู้คนตัวเล็กจะดังให้คนอื่นได้ยินในสารคดีของเรา

เทคนิคขั้นตอนการเขียนสคริปต์สารคดีของ Xiaowai คือการศึกษา ติดต่อ และการรับฟัง จากนั้นจึงเริ่มเขียนบทร่างแรก แล้วกลับมาศึกษาอีกครั้งเพื่อปรับปรุงบท แล้วจึงเริ่มออกไปถ่ายทำ ส่วนเทคนิคในการถ่ายทำของ Xiaowai คือ การนำไอเดียไปสู่ภาพ สัมภาษณ์ โอบกอด และยอมรับกับการเปลี่ยนแปลง เมื่อพบว่าสิ่งที่เราเขียนมาไม่ตรงกับความจริงที่เราถ่ายทำ ขณะที่การตัดต่อ ควรจะเน้นภาพเป็นหลักมากกว่าบทสารคดี โดยคัดเลือกจากบทสัมภาษณ์ การพูดคุย เหตุการณ์ที่เราอารมณ์ และเป็นมิตรกับผู้คนที่หลากหลาย

Xiaowai ตั้งใจว่าในบางบริษัทมีการเปลี่ยนแปลงพนักงานอยู่ตลอดเวลา ขอให้ผู้สร้างสารคดีอย่าให้ผลงานถูกจำกัดโดยพนักงานที่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นใครก็สามารถมาสานงานของเราได้เสมอ

นางสาวณัฐวรรณ ตริกกิจพานิชกร
นักสื่อสารมวลชนชำนาญการ
ส่วนข่าวและรายการภูมิภาค
สำนักประชาสัมพันธ์เขต 1 (ขอนแก่น)